

Pınar SÜT GÜNGÖR*

KOLEKTİF BELLEK VE METİNSEL TOPLUM PARADİGMALARININ ANLATISAL YANSIMASI: ANLATIŞ ROMANI

ÖZET

Ursula K. Le Guin'in *Anlatış* (*The Telling*, 2000) adlı romanı, dil, kültür ve kolektif bellek arasındaki ilişkiyi sorgulayarak, otoriter ve baskıcı bir rejim altında kültürel anlatıların sistematik olarak yok edilmeye çalışılmasını ele alır. Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek konusundaki teorik yaklaşımlarına dayanan bu çalışma, ileri teknolojiye sahip totaliter bir rejim tarafından geçmişe dair tüm anlatıların yok edilmesiyle ortaya çıkan bilim distopyasında bellek ve anlatı arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlar. Ana karakter Sutti, kurgusal Aka gezegenindeki Okzat-Ozkat'ta yaptığı gizli araştırmalar neticesinde, anlatının sadece dilsel bir yapı olmadığını, aynı zamanda kültürel aktarımın ve kolektif belleğin temel unsuru olduğunu keşfeder. Bu bağlamda, çalışma, yazılı ve sözlü kültürün toplumsal kimliği ve kolektif belleği nasıl şekillendirdiğine odaklanırken, baskıcı rejimin belleği kontrol etme ve dönüştürme çabalarına rağmen anlatının ve metinsel söylemlerin bir direniş aracı olarak işlevselliğini inceler. Roger Chartier'in *metinsel toplum* (*société textuelle*) kavramına referansla, eserdeki toplum yapısı, metinlerin yazıldıkları toplumsal ve tarihi bağlamdan bağımsız olmadıklarını göstermekte ve bu nedenle metinlerin toplumsal yapıları ve pratikleri şekillendiren temel unsurlardan olduğunu öne çıkararak anlatıların kolektif bellek içinde korunduğunu örneklemektedir.

Anahtar kelimeler: Ursula K. Le Guin, *Anlatış*, Kolektif bellek, Metinsel toplum, Kültür

THE NARRATIVE REFLECTION OF COLLECTIVE MEMORY AND TEXTUAL SOCIETY PARADIGMS: THE TELLING

ABSTRACT

Ursula K. Le Guin's novel *The Telling* (2000) addresses the relationship between language, culture, and collective memory, examining the systematic eradication of cultural narratives under an authoritarian and oppressive regime. Grounded in Maurice Halbwachs' theoretical approach on collective memory, this study analyzes the relationship between memory and narrative within a science fiction dystopia where a highly technologically advanced totalitarian regime seeks to obliterate all accounts of the past. The protagonist, Sutti conducts clandestine research in Okzat-Ozkat on the fictional planet Aka and discovers that narrative is not merely a linguistic structure but also a fundamental component of cultural transmission and collective memory. The study focuses on how written and oral cultures shape social identity and collective memory while examining the functionality of narrative and textual discourse as tools of resistance despite the oppressive regime's efforts to control and transform memory. Referring to Roger Chartier's concept of the *textual society* (*société textuelle*), the analysis of the social structure in the novel underscores that texts are not independent of the social and historical contexts in which they are produced. Hence, it highlights the role of texts as fundamental elements shaping social structures and practices, exemplifying how narratives are preserved within collective memory.

Keywords: Ursula K. Le Guin, *The Telling*, Collective memory, Textual society, Culture

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muş/Türkiye, E-posta: p.sut@alparslan.edu.tr / Asst. Prof. Dr., Muş Alparslan University, Faculty of Arts and Sciences, Department of English Language and Literature, Muş/Türkiye, E-mail: p.sut@alparslan.edu.tr

Giriş

Amerikalı yazar Ursula Kroeber Le Guin, spekülatif kurgunun önde gelen isimlerinden biri olarak anlatılarında adalet, eşitlik, denge, uyum ve alternatif toplum modelleri üzerinde durur. Yazarın kurgularında yoğun olarak işlediği temalardan bir diğeri birey-toplum ilişkisidir ve bu ilişkiyi yansıtırken belleğin bireyleri toplumlarına bağlayan toplumsal arşiv işlevi gördüğünden söz eder. Le Guin'in bellek pratiği iki türdür; bir yandan gelenekleri, ortak deneyimleri, toplumsallığın temel bileşenlerini korur ve devamlılığını sağlar, diğer taraftan ilerleme fikrine ve bunu teşvik eden yerleşik sistemlere karşı eleştirel düşünmeyi tetikler. Bu bakımdan, yazarın kurgusunda bellek, radikal dönüşümlerin ve eşitlikçi dünya vizyonlarının art alanı olarak kurgulanır.

Le Guin'in romanları içerisinde *Anlatış* (*The Telling*, 2000) eseri, özellikle toplumsal hafıza, kültürel kimlik ve öykü anlatıcılığı üzerine temellenir. Kurgusal Aka gezegeninde geçen anlatı, şirket güdümlü homojenleştirme politikalarının sonucu olarak sözlü geleneklerini, hikâye anlatıcılıklarını, kolektif vicdanlarını kaybetmek üzere olan bir topluluğun kolektif belleğinde yer eden ortak yaşanmışlıkları Terranlı gözlemci Suty'nin ortaya çıkarma çabasını konu edinir. Bu bağlamda, anlatı Fransız sosyolog Maurice Halbwachs'ın temellendirdiği kolektif bellek kavramının baskıcı bir rejim altında direnişinin temsiline, ilerleme kisvesi altında kolektif hafızanın yok edilerek bir bilim distopyası oluşturulmasına tanıklık eder. Anlatıda, “dil, temsil, bellek ve hitap araçları üzerindeki kontrolü ele geçirme süreci” (Baccolini & Moylan, 2003, s. 6) kolektif bellek ve metinler/kültür araçlarına yönelik ortak baskı üzerinden aktarılır.

Bilimkurguda olduğu gibi kendi çıkış noktasının da gerçeklik olduğunu söyleyen Le Guin, kurgusal baskıcı rejimleri ve bunun sonucunda yasaklanan eski kültürel söylemleri konu edinirken, “şu ân var olmayan, fakat gelecekte var olabilecek dünyalar” (Freedman, 2016, s. 121) üzerine kaygılarını yazısına yansıtır. 1974 yılında Irv Broughton ile yaptığı bir röportajda dünyada büyük güçlerin olduğunu ve bunlara değinmeden yazmanın imkansızlığını, “yazmanın apolitik olacağını sanmak, toplumumuzu ve dünyamızı etkileyen güçlerin etkisinde kalmadığını düşünüp böyle bir maske takmak, kendini kandırmaktan öteye geçmez” (Freedman, 2016, s. 75) sözleriyle vurgulayarak, kurgularındaki temaların etkin güçlerin failliği eleştirisine odaklandığını imler.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı medeniyetin gelişimi ve hiyerarşik güç modellerinin ortaya çıkışıyla farklılıkların ötekileştirildiği *Anlatış* romanındaki toplum yapısında, kültürel paradigmalardan, kolektif belleği oluşturan tutum ve söylemlerin baskılanmasına rağmen örtük olarak varlığını sürdürmesine odaklanan “distopik direnişin” (Baccolini & Moylan, 2003, s. 6) anlatısal yansımalarını incelemektir.

Kuramsal Çerçeve: Kolektif Bellek ve Metinsel Toplum

Bellek, tarihsel anlatıların, kültürel kimlik inşalarının, bireysel ve kolektif deneyimlerin dinamik olarak depolandığı alan olması bakımından metinsel analizlerde önemli bir rol oynar. Bireysel hatırlamaların ötesine geçen kolektif bellek, öznelere arası süreçlerle şekillenen ve çeşitli anlatı biçimleri aracılığıyla aktarılan sosyal bir inşa olarak kabul edilir.

Günlük diyaloglarda ve siyasi arenada çok sık karşılaşılan bir terim olan kolektif bellek, James V. Wertsch'e göre, “çok değinilen ve tartışılan, ancak henüz pek anlaşılammış bir kavramdır” (2015, s. 150). Kavramın muğlaklığı, farklı disiplinlerde kullanılmasından ve neredeyse tarafların sayısı kadar tanımının olmasından kaynaklanır. Hatta, Kerwin Lee Klein'in

ifadesiyle, “bellek endüstrisi” (2000, s. 127) şeklinde tanımlanabilecek bir terim bolluğundan söz etmek mümkündür. Maurice Halbwachs, kavramın ilk modern kuramcılarında biri olarak, kolektif belleğin sosyal grupların etkileşimlerine; kültürel, dini ve toplumsal pratik şemalarına uygun olarak biçimlendiğini ve geçmişi hatırlama, örüntüler oluşturma ve yorumlama bakımından bireysel bilişsel süreçlerden farklı olduğunu öne sürer. Halbwachs’a göre, nesnel ve kayıtlı tarihsel belleği, öznel deneyimlerden kopuk olduğu gerekçesiyle, kolektif bellekten ayırmak gereklidir. Bunun sebebi, grubun kimliğini şekillendiren ve bugünü geçmişin ortak bir anlatısı şeklinde tasarlayan kolektif bellek olgusunda, zaman, mekân, ritüeller, anma pratikleri, anlık deneyimler ve kültürel araçlar gibi unsurların etkisinin gözlenmesidir. Halbwachs, bu kolektifliği “tanıklık” (2018, s. 13) kavramıyla aktarır ve ortaklaşa yaşanan olayların bütünden ayrı tutulamayacağına, dolayısıyla, belleğin kolektif örüntüsüne dikkatleri çeker. Ayrıca, yaşanan gerçek olaylar için “olayı doğrulayan topluluğun ve bireyin şimdiki zamandaki referans çevresinden bağımsız değildir” (2018, s. 13) diyerek geçmiş ve şimdiki zaman ile de bağlantı noktası oluşturur.

Belirli bir topluluğun ortak deneyimlerinin kültürel sürekliliği etkileme oranı ve bu bağlamda, bellek ve sosyal yapıların çoğu zaman göz ardı edilen karşılıklı bağımlılığı, Halbwachs’ın çalışmalarının temel çıkış noktalarındandır. Halbwachs bahsi geçen bağımlılığı aktarırken, “toplum ve bilinç ve benlik, birbirlerini içerirler; öyleyse toplum ve bellek de evleviyetle birbirlerini içerirler” (2018, s. 25) ifadelerine yer verir. Bireyselliğin ve şimdiki zamanın art alanı görülen toplumsallık ve geçmiş, böylelikle, iç içe geçmiş kavramlar olarak tanımlanır. Biyolojik olarak devredilemediğinden kültürel sürekliliği sağlamada “içselleştirilmiş geçmiş” (2018, s. 83) olarak anılan hatırlama üzerinde duran Jan Assmann, Halbwachs’ın görüşlerini desteklemekle birlikte bunu gerekli de bulur. Assmann’a göre, “geçmiş kendiliğinden oluşmaz, kültürel yapının ve temsilin sonucudur; her zaman özel motifler, beklentiler, umutlar ve hedeflerle desteklenir ve şimdiki zamanın çerçevesi ile biçimlendirilir” (2018, s. 98). Dolayısıyla, Halbwachs ve Assmann geçmişin bireysel hatırlamalarla değil, toplumsal dinamikler çerçevesinde şekillenen bir olgu olduğunu ve bireyin geçmişi anlamlandırmasının kültürel temsil mekanizmalarıyla yakından bağlantılı olduğunu ileri sürerler. Halbwachs anımsamanın bütünselliğini, “anılarımız kolektiftir; tek başımıza katıldığımız olaylar ve gördüğümüz şeyler hakkında olsalar dahi başkaları tarafından bize hatırlatılır. Çünkü asla yalnız değilizdir” (2018, s. 30) söylemi ile güçlendirir.

Belleğin sosyal bir yapıya dayandırıldığı görüş, toplumsallığın ve çeşitli kültürel araçların etkinliğinin, grubun salt geçmişini değil şimdiki zaman ihtiyaçlarını ve gelecekte beklentilerini belirlemede de etkin olduğunu ortaya koyar. Kimliğin “sosyo-genetik bir olgu” (Assmann, 2018, s. 140) olduğunu iddia eden görüşlere göre, yapılandırma sürecinde kültürel araçların rolü yadsınamaz ve hem hatırlama hem de kimliğin oluşması bağlamlarında bu araçlara özel önem atfedilir. Wertsch’e göre, kültürel formları iki grupta sınıflandırmak mümkündür: “Açık sözel formlar (özellikle de geçmişi anlatan hikâyeler) ve açık sözel temsillerden ziyade kuralları belirlenmiş uygulamalara dayanan aktarım formları” (Boyer & Wertsch, 2015, s. 153). Bahsi geçen iki gruptan, özellikle sözel anlatılar kolektif belleğin örüntüsünü oluşturmak bakımından etkindir. Bunun temel nedeni, toplumsallaşmanın bir gereği olarak aynı sözlü formlardan ve hikâye kaynaklarından beslenen gruplarda anımsama, anlamlandırma, yorumlama süreçlerinin ve grubun ritüellere yönelik tutumunun benzerlik göstermesidir. Kolektif bellekte bazı basit sembollerin ve arketiplerin bulunduğunu öne süren tarihçi Peter Novick, bu formlar sayesinde kahramanlık, adalet ve mağduriyet gibi geniş içerikli temaların toplumda tam bir adanmışlıkla kabul edildiğinden ve

uyarıcı mekanizmalar olarak görüldüğünden bahseder (1999). Bunun yanı sıra, kimlik bilinci ve kolektif ruh inşasında kilit rolü olan sözel formların değişen kültürel, sosyal, dini ve ekonomik paradigmalara değişkenlik gösterebileceğinin de altını çizer.

Kolektif bellek kavramı ile yakından ilintili olan metinsel toplum paradigması, belirli tarihsel ve kültürel bağlamlarda üretilen, okunan ve yorumlanan metinlerin ve söylemlerin dinamik sürecini ifade eder. Roger Chartier'in detaylandığı kavram, kolektif bellek gibi, kültürel ve ideolojik yapıları yansıtır ve sabit değil değişken olana karşılık gelir. Güç yapılarıyla ilintili olduğundan hangi anlatıların kolektif bellek içinde korunacağına ise metnin sunmuş olduğu perspektife göre karar verilir. *Forms and Meanings: Texts, Performances, and Audiences from Codex to Computer* (1995) adlı eserinde Chartier, metinlerin toplumsal etkileşimler neticesinde nasıl yeniden üretildiklerine ve değiştiklerine vurgu yaparak zaman, kültür, toplum ve metin arasındaki bağlantıları irdeler. 1997 yılında yayımlanan *On the Edge of the Cliff: History, Language, and Practices* eserinde ise metinlerin anlamının sabit olmadığını, bağlama ve okuyucu kitlesine göre değişkenlik gösterebileceğini detaylandırarak yine metin-toplum bağlantısına dikkatleri çeker. Chartier'in çalışmalarındaki *metin* kavramının sadece yazılı kaynakları değil sözlü kültür araçlarını ve aktarımlarını kapsadığı ve her ikisinin de kolektif belleğin oluşumunda önemli rol oynadığı belirtilir.

Kolektif Belleğin *Anlatış*'taki İzlekleri

Carter F. Hanson *Memory and Utopian Agency in Utopian/Dystopian Literature* (2020) adlı eserinin giriş bölümünde, “belleğin nöral süreçleri o kadar yoğun ve çeşitli, geçmişe dair temsilleri o kadar biçimlendirilebilir ve çarpıtılmaya açıktır ki, belleğin tam olarak ‘ne’ olduğunu söylemek güçleşir”¹ (s. 1) der ve belleğin yapısından aynı zamanda içeriğinden kaynaklanan güçlüğü ifade ettikten sonra “önce ezberler, sonra hatırlarız ama sonuç şimdinin tekilliğini bozar” (s. 1) vurgusunu ekler. Hanson'ın söylemi, belleğin sıralı yapısına dikkatleri çekmekle beraber zamansallığını da sorgular ve hatırlama eylemiyle zamanlar arasındaki sınırın muğlaklaştığını ima eder. Belleğin sosyal ve bireysel pratikleri aynı zamanda çeşitli araçları kapsadığını öne süren Hanson, bu bakımdan, Halbwachs'ın bellek olmadan anlam ve algıların olmayacağı görüşünü destekler (2020, ss. 1-2).

Hanson, belleğin anlam ve algılarla bağlantısından yola çıkarak, kültürden bağımsız değerlendirilemeyeceğini, “bellekten yoksun bir kültür varlığını sürdürmez ya da daha doğrusu, en başta hiç oluşmaz” (2020, s. 2) iddiasıyla güçlendirir. Bellek, kültür ve anlam arasındaki bağıntı, Le Guin'in de önem verdiği ve *Anlatış*'in ilk sayfalarında değindiği bir konudur. Satty, Tekçiler² olarak adlandırılan baskıcı rejimin hüküm sürdüğü yerlerden uzaklaşarak Hain'e gidip eğitim gören Dalzul'un deneyimlerini annesinden dinlerken, “her şeyin Tanrı'dan ve de nefretten ibaret olmadığı, sakinlerinin milyonlarca yıllık bir tarih birikimi üzerinde yaşadığı ve üstelik her şeyi anlayıp yorumlayabildiği yerlerde bulunmuş” (2023, s. 15)³ yorumunu yapar. Satty'nin perspektifi, tarih, ortak yaşantılar ve anlam üzerine yoğunlaşır. Topluluğun tarih boyunca biriktirmiş olduğu kültürel mirasın farklılıklar bakımından zenginlikler barındırmasından ve bunun da anlama ve yorumlayabilme üzerindeki olumlu etkisinden bahseder. Oysa, Satty'nin

¹ İngilizce kaynaklardan yapılan çeviriler aksi belirtilmedikçe yazara aittir.

² Romanda bazı isimler büyük harfle başladığından anlatıya sadık kalarak bu isimler büyük harfle yazılacaktır.

³ *Anlatış* eserinden yapılan alıntılar bundan sonra sadece sayfa numarasıyla belirtilecektir.

yaşadığı toplumda tektipleştirme politikası neticesinde heterojenlikten uzak tek tip yaşantı emareleri, anlamlandırma ve yorumlama süreçlerine ket vurur.

Le Guin, spekülâtif kurgularında tarihi belli olmayan gelecek senaryolarından yola çıktığında dahi geçmiş bağlantısının son derece önemli olduğunu düşünür. Yazarın geçmiş ve gelecek arasında kurduğu bağa benzer biçimde Halbwachs da “bellek analizinin altında bir zaman tanımının gizlendiğini” (2018, s. 12) ve dolayısıyla zaman, kültür, bellek arasında yakınsak bağlantılar ve eşgüdüm olduğunu ileri sürer. Belleğin geçmişle ilişkisi ve hatırlama kültürü üzerine tezler üreten Assmann ise “geçmiş, ancak kendisiyle ilişki içinde olunması halinde ortaya çıkar” (2018, s. 39) diyerek Suttu’nin özendiği duruma açıklık getirmiş olur. Geçmişle münasebetin devam etmediği durumlarda hatırlamanın zorluğu ve buna bağlı olarak bağ kurmanın mümkün olmadığı ifade edilir. Hanson’a göre, “tüm algılama eylemleri zaman gerektirir” (2020, s. 1) ve buna bağlı olarak kolektif bellek, anlamlandırma süreçlerinde ön koşul niteliğindedir.

Anlatıda, baskıcı kontrol mekanizmalarının varlığı kolektif hafızayı ve kültürel öğeleri yok etmeye çalışan paradigmlar olarak sunulur. Suttu, otoriter ve tahakkümcü bu yapıların “çok güçlü gördükleri bir şeye cevap olarak geliştirildiğini” (s. 30) düşünmekle beraber, anlatıda bahsi geçen yerlerin her birinde farklı şekilde tezahür ettiğini aktarır. Suttu gözlemci olarak görevlendirildiği Okzat-Ozkat’da özellikle eski hikâyelerin, eski yazı ve dilin yasaklandığını, bununla beraber şifa uygulamaları, spiritüel uygulamalar ve bunlara bağlı inanışların da yok edilmek istendiğini öğrenir. Anlatıda, “kültürel fosilleşme grupları ve söz dinlemez irticai faaliyet odakları” (s. 54) şeklinde bahsedilen topluluklar, esasen yazarın “herhangi bir ideolojiyi dayatma ve geleneksel yaşam biçimlerini bastırma yönündeki her türlü totaliter rejime dikkat çekme” (Thrall, 2010, s. 200) çabasıdır. Assmann’in tezine göre, kültürel olguların ve metinsel söylemlerin aktarılabilmesi depolama, kodlama, kaydetme ve geri çağırma gibi aşamaları gerektirir ve bu da bireysel bellekten farklı olarak bir ara (dış) belleğin varlığına işaret eder (2018, ss. 29-30). Dolayısıyla, eserde “kültürel fosilleşme grupları” olarak adlandırılan oluşumlar aslında Assmann’in dış bellek/kültürel bellek, Halbwachs’ın ise kolektif bellek ile ilgili terminolojisine karşılık gelir. Toplumsal devamlılığı sağlayan bilince özgü bu alanın düşünürler tarafından oldukça güçlü ve kapsayıcı görülmesinin anlatıdaki karşılığı, baskıcı rejimlerin kendi egemenlik alanlarını inşa ederken öncelikle kolektif belleği oluşturan tüm araçları ortadan kaldırma çabasıyla eş değerdir. Suttu’nin bakış açısından rejimin amacı ve uygulamaları şöyle aktarılır:

Bu gezegenin hükümeti teknolojik açıdan güç edinmek ve fikirsiz özgürlük kazanmak için geçmişle ilgili ne varsa yasadışı ilan etmişti. (...) Toplumun geleneklerden, örf ve adetlerden ve de tarihten bağımsız olacağını ilan eden bu yönetimin gözünde eskiden kalma tüm alışkanlıklar, yaşam tarzları, değer yargıları, davranış biçimleri, fikir yapıları, dini yükümlülükler, birer salgın hastalıktan, gömülecek veya yakılacak kokuşmuş birer cesetten farksızdı. Onları öteden beri muhafaza etmiş yazılı metinler de silinip atılmıydı. (s. 72)

Alıntıda bahsedilen hükümet, bir tür epistemolojik denetim mekanizmasının varlığına işaret eder ve kolektif belleği oluşturan gelenekler, yazılı metinler, dini uygulamalar bu mekanizma tarafından reddedilerek toplumun üyelerinin düşünsel özgürlüğü yerine ideolojik yönlendirmenin unsurları haline gelir. Bilindiği üzere, kolektif belleğin bileşenleri bireylerin kimliklerini toplumsal düzlemde yeniden üretmelerine olanak tanır; ancak otoriter rejimlerin homojenleştirme ve kontrol altında tutma politikaları neticesinde iç bellek (bireysel) ve dış bellek (kolektif bellek) arasında bir boşluk oluşur. Le Guin’in kurguladığı distopik rejim, metinler gibi kültürel üretim

araçlarını “salgın hastalık” ve “kokuşmuş bir ceset” şeklinde olumsuz imgelerle benzeştirerek geçmişini küçümseme ve fiktörel özgürlükleri tehdit etmenin dışında otoritenin manipülasyonuna zemin hazırlar. Wertsch’in belirttiği gibi, “kullanılabilir geçmiş, hemen her zaman, bir milleti bir düşmana karşı koymaya teşvik gibi bir kimlik projesinin değişmez parçasıdır” (2015, s. 156). Alıntıda belirtilen geçmiş olgusu, toplumun bireyleri tarafından paylaşılan tüm araçları içerir ve kolektif ruhu oluşturan temel unsurdur. Bu bağlamda, distopik anlatıdaki otoriter oluşumlar kolektif ruhun gücünü ve bu gücü meydana getiren bileşenleri bildiklerinden, geçmişini (kolektif hafıza) yok etmeye çalışarak kültürel sürdürülebilirliği durdurmaya; geleceği çerçevesiz ve güdümlü hale getirmeye odaklanır.

Anlatış'ta Kimlik ve Kolektif Bellek Bağlantısı

Anlatış'ta geçmişin reddi yoluyla bireyler köksüz ve kimliksiz bırakılmaya çalışılır çünkü ancak “geçmişle bağlantı kurularak hatırlayan grubun kimliği temellendirilir” (Assmann, 2018, s. 61) ve bireylerin kök aldığı kaynağın ortadan kaldırılması, benzer biçimde, tarihsel bilinçten mahrum bırakılmaları yeni iktidara itaati kolaylaştırır. Le Guin, hükümetin yakıp yıktığı şehirleri kahramanlık olarak yansıtmasıyla “geçmişe karşı ortaya konmuş bu savaşı” (ss. 72-73) yüceltmeye çalıştığını ve temel gayesinin “yanlışıklar ormanı” (s. 73) dediği geçmişini yok etmek olduğunu imler. Bunu gerçekleştirmek adına anlatıda iki temel yolun olduğu gözlenir: Birincisi, kolektif belleğin tüm bileşenlerini yok etmek, kolektif hafızayı harekete geçirme ihtimali olan tüm kültürel formları ortadan kaldırmak ve iletişimsel belleği saf dışı bırakmak için kullanılan eski dili (sözlü ve yazılı) yasaklamaktır. İkinci yol ise ortadan kaldırılan ve yasaklanan her olgunun yerine otoritenin uygun bulduğu yenisini yerleştirmektir. Şirket denilen yönetim sistemi tarafından sürekli olarak gözetim altında tutulan toplum, düzenli aralıklarla gönderilen araçlarla yeni bir forma sokulmaya çalışılır: “Herkesin her sene yeni bir setini temin ettiği kullanım kılavuzlarına ilaveten bilgilendirici, eğitici, uyarıcı veya ilham verici nitelikte yeni teypler sık aralıklarla kişilerin kapılarına bırakılırdı” (s. 88). Alıntının devamında, rutin bir biçimde gönderilen bu teyplerin içeriği hakkında iş yerlerinde ve okullarda düzenli aralıklarla sorgulamalar yapıldığı ve içeriklerin öğrenilip öğrenilmediğiyle ilgili kontrollerin yapıldığı anlatılır.

Halbwachs, “bir toplumun belleği gidebildiği yere kadar, yani, onu meydana getiren grupların belleğinin eriştiği yere kadar uzanır” (2018, s. 101) der. Buna göre, kolektif bellek ona sahip olan bireylerin ve grupların geçmişini aktarma becerisiyle ilgilidir. Toplumun kendini tanımladığı ve *biz* algısını inşa ettiği süreç kesintiye uğrar veya geçmişle olan bağ koparsa yeni kimliklerin oluşumu ve dönüşümler kaçınılmaz olur. Geçmişin ne kadarının hatırlanıp ne kadarının unutulacağı ideolojik ve politik nedenlerle belirlendiğinde ise egemen ideolojinin kültürel araçlarının üstünlüğü kabul ettirilmeye çalışılır. Gustave Le Bon kitlelerin ruhunu ve kolektifliklerini açıkladığı *Kitleler Psikolojisi* (2018) adlı eserinde, “bir halk, geçmişini yarattığı bir organizmadır” (s. 66) söylemiyle geleneklere, geçmişle olan yakın bağa ve kimliklerin oluşumundaki rolüne değinir. Le Bon “ırkın sentezi” (2018, s. 65) olarak tanımladığı geleneklerin korunamaması ve gelecek nesillere anlam aktarımının yapılamaması durumunda kolektif ruhun da kaybolacağından söz eder. Ancak, Halbwachs’ın belirttiği üzere kolektif belleğin tamamen ortadan kalkması sanıldığı kadar kolay değildir. Devamlılığını sağlayacak en önemli unsurlardan biri de mekândır ve Halbwachs aradaki bağıntıyı, “kolektif bellek, mekânsal bir çerçevede vuku bulur. (...) Herhangi bir hatıralar kategorisinin yeniden canlanması için, dikkatimizi çevirmemiz gereken şey mekândır” (2018, s. 174) biçiminde açıklar. Bunun yanı sıra, mekân ifadesiyle sadece fiziksel mekân veya algılanan somut biçimlerin kastedilmediğini de özellikle belirtir. Toplumun geçmiş

olayları hatırlamasını tetikleyecek somut işaretlerin hepsi bu kategoriye dahil edilebilir. Hatırlama pratiklerinin taşıyıcısı konumundaki her bir varlık ve sembol, geçmişle bağların sürdürülmesini sağlarken kolektif belleği de sürekli kılar.

Sutty, kolektif belleğin somutlaştığı alanları (mekânları) anlatırken, Halbwachs'ın savunduğu gibi, oldukça geniş bir çerçeveden bakar ve devamlılığı sağladığına inandığı araçlar hakkında bilgi edinmek ister. Bu araçlar anlatıda şöyle detaylandırılır:

Meditasyon egzersizleri; şehrin hangi köşesine gitse karşısına çıkan ve her defasında üzerine kat kat badana çekilerek ya da boyanarak gizlenmeye çalışıldığını gözlemlediği, tepesinde bulut resmi bulunan şu ikiz kapılar; dükkân duvarlarındaki yazıtlar; yemek, genel sağlık veya insan bedeniyle ilgili herhangi bir konuda yapılan her sohbette işittiği, ağaç teması kullanılarak yapılan mecazi yakıştırmalar; yasaklanmış kitapların bir yerlerde halen bulunabileceği ihtimali; kentin her yanındaki insanları birbiriyle temas halinde tutan ve örneğin, Sutty'nin kim olduğu, o anki konumu ve niyetinin ne olduğu konularından her daim haberdar kılan ve dahası, elektronik ortamdaki benzerlerine kıyasla çözümlenmesi çok daha zor olduğundan Şirket tarafından da kontrol altında tutulamayan bir haberalma ağı veya şebekesinin kesinlikle var olduğu gerçeği. (s. 103)

Alıntıdan anlaşılacağı üzere, bahsi geçen tüm araçlar esasında kültürü oluşturan öğeler bütünüdür. Yemek, iletişim, haberleşme, dil, şifa uygulamaları, metaforlar, kitaplar Sutty'nin öğrenmek istediği konular olarak sıralanırken, aynı zamanda, herhangi bir kültürü tanımak için elzem unsurlardır. Anlatıdaki dikkat çekici nokta ise tüm bunların Şirket tarafından yasaklanmış olması, ancak, Halbwachs'ın öne sürdüğü gibi, Sutty'nin gizli de olsa bu araçların devam ettiğine olan inancıdır.

Kolektif kimliğin, Durkheim gibi düşünürler tarafından geçmişten beslendiği ve şartlara bağlı olarak değişkenlik gösterdiği kabul edilirken arka planda devam ettiği de ileri sürülür (Bauman, 2019, s. 24). Toplum terminolojisine yönelik bu öngörü, kolektif bellek için de geçerli olmakla beraber Le Guin'in de işaret ettiği bir durumdur. Sutty gözlemciliğinin ilk anlarından itibaren caydırıcı yaptırımlarla engellenen bu kültürün tamamen unutulmuş olmadığını sezer. Eski dil ve yazıyı öğrenmiş olan her bireyin bunu bir şekilde devam ettireceğine olan inancı, kolektif ruhun kaynağına ulaşmasını sağlar ve sezilerinde yanılmadığını gösterir. Le Guin toplumları kurgularken dile özellikle önem verir, bunun nedeni, yazara göre, toplumun ruhunu ve tüm kültürel paradigmasını yansıtan bir dil olması zorunludur. Hatta “eski bir dille yeni bir toplum kurulamayacağını” (Le Guin, 2022, s. 29) dile getirmesi tüm kurguları için geçerli görünür. Buna göre, duygulardan ve kültürel pratiklerden arındırılmış mekanik bir toplum oluşturma niyetinde olan Şirket, hikâyelerin ve metinsel söylemlerin temel olduğu bir dili göz ardı etme eğiliminde olabilir.

Dil yeteneği kendiliğinden gelişen ve başka bir olguya ihtiyaç duymayan bir iç dinamik değildir; aksine toplumun diğer üyeleriyle etkileşim neticesinde gelişip değişiklik gösterir. Bu yönüyle de toplumu, türlü iletişim biçimlerini, kolektif kimliği ve belleği yansıtır. Dil ve bellek arasındaki bağıntıyı Assmann, “bilinç ve bellek bireysel fizyoloji ve psikoloji ile açıklanamaz, bireyin diğer bireylerle etkileşiminin de göz önünde bulundurulması gerekir. Çünkü bilinç ve bellek, her bireyin bu etkileşimde yer alma gücüne bağlı olarak oluşur” (2018, s. 27) şeklinde özelleştirir. Assmann'ın bakış açısından irdelendiğinde, belleğin toplulukla olan dilsel etkileşimlerden şekillenip güçlendiği, bu da belleğin salt fizyolojik oluşumla açıklanamayacağı ve

toplumsal bağlama ihtiyaç duyduğu şeklinde yorumlanır. Bir diğer önemli nokta ise bireylerin dilsel ifade biçimlerinin ve toplumsallık içindeki rollerinin bellek oluşumunda etken olduğudur. Nuri Bilgin *Tarih ve Kolektif Bellek* (2013) adlı eserinde, kolektif bellek, “kişiler arasında yatay iletişimle şekilleniyor ve bu kişilerin anılarını birlikte oluşturmasını ifade ediyor” (s. 16) diyerek dilin temellendirdiği kolektif yapı üzerinden şekillenen belleğin toplumsal etkileşimlerle sürekli olarak yeniden inşa edildiğini belirtir. Benzer biçimde, *Kolektif Belleğin İnşası* (2018) eserinde Levent Doyuran, kolektif belleği tanımlarken “çeşitli ilişkilerin ve etkileşimlerin beraberliğinde sürekli olarak yeniden oluşturulan ya da biçim verilen bir yapıdadır” (s. 98) ifadesini kullanır. Bu sebeplerden, anlatıda, Sutty’nin ilk kez ayırdına vardığı duvarlardan kazınmaya çalışılan eski yazı biçimleri ve simgeler, toplumsallığa, iletişime, etkileşime, ilişki ağlarına, dolayısıyla, kolektif belleğe gönderme yaptığından yasaklanır.

İnsan varlığının indirgenemez temel yapı taşı oluşturulan ve parçadan bütüne doğru bir yapılanmayı içeren kültür, toplumsal kimlik oluşturma ve gruba aidiyet bilinciyle karakterizedir ve bu bilinç, “ortak bir dilin konuşulması ya da daha genel bir ifade ile ortak bir simgesel sistemin kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılıma dayanır” (Assmann, 2018, ss. 148-49). Bu söylem, ortak dilin kullanıcıları arasındaki deneyimleri paylaşma ve anlamlandırma süreçlerine işaret eder. “Sosyal gerçeklik yapısının en asil biçimi” (Assmann, 2018, s. 150) olan dil, ortak bir simgesel sisteme referans olduğundan toplumsal bağlamda bilgi ve düşünce üretimini sağlayarak sosyal anlam dolaşımına olanak sağlar. Anlatıda, Şirket yönetiminin otoriter politikalarından önce ortak simgelerin, sembollerin ve bunları kapsayan dilin varlığından söz eden ihtiyar anlatıcı, Sutty’nin duvarlarda gördüğü silik işaretlerin gizemini aynı zamanda sadece topluluklarına has anlamını şu sözlerle aktarır: “Gel gör ki pek çokları için bunlar sözcük değil, eskiden kalma birer çiziktir. Polisin onlara ilişmemesinin sebebi de bu zaten...” (s. 110). İhtiyar adamın sözünü ettiği semboller yeni dili kullanan insanlar için herhangi bir anlam ifade etmezken, o dili kullanan toplumun ortak deneyimlerine, anılarına, anlamlandırma süreçlerine ve devamlılığına işaret eder. Alıntının devamındaki, “annemin gençlik yıllarında bütün çocuklar okumayı bilirdi. Öyküyü okumaya en başından başlayabilirlerdi. Ve böylece anlatış hiç kesilmeden sürüp gitti” (s. 110) açıklaması, metinsel toplum örneklemine yansıtan bu grubun hikâye anlatıcılığıyla varlık bulduğuna ve kolektif belleğinde yer alan öykülerle sonraki nesillere ulaşabildiğine işaret eder.

Metinsel Toplum Dinamikleri ve Anlatısal Yansımaları

Jerome Bruner kolektif belleği oluşturan kültürel içeriklerden bahsederken hikâyelerin önemine değinir ve toplumun şekillenmesinde özel bir yeri olduğuna dikkat çeker (1990). Buna göre, Le Guin anlatısındaki toplum modelinde metinsel söylemler, özel metaforlar ve bunların mekânlar ve kişilerle birleştirilerek epizodik belleğe aktarılması toplumun yapı taşlarını oluşturur. Şirket yönetiminden önce belirgin bir din olgusunun olmadığını fark eden Sutty, hikâyelerin toplum düzenini sağlama işlevi de gördüğünün mesajını verir. “Topluluk ruhunun mutlaka nesnel bir gerçekliğe dayanması gerekmez” (Lambert vd., 2015, s. 254) fikrinden hareketle, hikâyelerle sağlanan manevi kolektifliğin yazılı olmayan çeşitli toplum düzenleme mekanizmalarını da etkilediği veya dönüştürdüğü görülür. Sutty’e göre eskiden var olan ve anlatı zamanında gizli saklı devam ettirmeye çalışılan inanca dayalı pratikler Taoizm’i andırır niteliktedir. Bir Çin felsefesi ve geleneği olan Taoizm, düzen, dinginlik, sade yaşam, denge, natürelilik gibi kavramlarla karakterizedir ve eylemsizlik ilkesiyle çabasız denge anlayışına gönderme yapar. Bu bakımdan Sutty’nin benzetişimi, doğayla uyum içinde yaşayan, aksiyon almaktan (eylemlilik) ziyade doğal bir dengeyi gözetken bir yaşam biçiminin varlığını gösterir. Bahsi geçen dengeyi ve doğallığı

sağlayan da sınırları çizilmiş katı bir din olgusundan ziyade metinler ve onlara dair söylemleri içeren doğal bir sistemdir. Belirli bir hiyerarşik yapılanmanın manipülatif otoritesiyle şekillenmeyen bu gelenek, Le Guin için “insanlar, doğa ve evren arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmanın bir yolu” (Bernardo & Murphy, 2006, s. 4) olarak görüldüğünden, toplum düzeni açısından etken olmakla birlikte metinsel toplumun anlatısal yansımalarıdır.

Uzun gözlemler sonucu edindiği bilgileri kaydederken Suttı, bu toplumda temel olan şeyin “inanç öğretisi ve kutsal kitaba sahip bir din olmadığı” (s. 126) sonucuna varırken, kolektif ruhun ve belleğin bütünüyle Anlatış çerçevesinde temellendiğini kayıt altına alır. Anlatış’taki öykülerin içine gömülü etik pratiklerin sınırları, “aşırı kâr elde etme amacı güden davranışların gerek öykülerin içeriğinde gerekse kamuoyu nezdinde geçerli kıstaslarda devamlı olarak kınanması” (s. 131) ispatına dayandırılır ve bu toplumda bireylerin tutum ve davranışlarını belirleyen tüm kıssalarda ahlaki düzenleyici emareler olduğunun ayırdına varılır. Suttı’ye göre bu toplumda, “tıpkı ilaçlar gibi ahlak da faydacı ve önleyiciydi ve görünen o ki, son derece etkiliydi de. Başlıca reçetesi kişinin hem kendi vücuduna hem de başkalarınınkine saygı duyması, başlıca yasağı ise tefecilikti” (s. 131). Görüldüğü üzere, Okzat-Ozkat’ta hikâye anlatıcılığına denk gelen Anlatış, toplumsal düzenleyicilerin hemen hepsine karşılık gelmekte ve devamlılığı ölçüsünde kolektif edinime katkı sağlamaktadır.

Assmann, Okzat-Ozkat’ın örnek teşkil ettiği, sözlü geleneğe dair kültürlerin ilerleyişini, sürece katılım nedenlerini ve aşamalarını şöyle özetler: “Yazılı kayıt imkânı olmayınca, grubun kimlik koruyucu bilgisi için insan belleğinden başka bir yer yoktur. Bu belleğin birlik sağlayıcı ve eyleme yönelik -kuralcı ve biçimsel- etkilerini yerine getirebilmesi için üç koşul gereklidir: kaydetme, çağırma ve iletme; ya da şiirsel biçim, ritüel sunuş ve toplumsal katılım” (2018, s. 65). Esasında Şirket yönetiminden önce, Assmann’ın özelleştirdiği “şiirsel biçim, ritüel sunuş ve toplumsal katılım” parametrelerinin hepsinin Okzat-Ozkat’ta görüldüğü, metinsel topluma dönüşmesinin ardındaki etkenin bu sıralamayı takip eden eyleyicilik olduğu söylenebilir. Dahası, Şirket’in katı ve acımasız yönetim politikalarına maruz kaldıklarında bile Anlatış’ı devam ettirme gayretleri, grubun kimliğini koruma ve toplumsal birliği sağlama amaçlıdır. Halbwachs’ın “tanıklık” olarak ifade ettiği durum, Assmann’ın aktarımındaki toplumsal katılıma, Le Guin için ise “insanların anlam yarattığı yol” (Rochelle, 2001, s. 22) bağlamına denk gelir. Maddi-somut katılım ile tanıklık sürecinin anlatıdaki işleyişini Suttı izlemelerine dayanarak zihninde irdelediğinde, bu toplumda hikâye anlatıcılığına dair emin olduğu şeyin “anlatılan bir şeyin nasıl dinlenmesi gerektiği” (s. 138) olduğunu anlar. Suttı’nın vardığı sonuç, kolektif belleğin işlevliğini sağlamanın, anlatmak ve dinlemek üzere iki temel gereksinimi barındırdığını ve ikisinin de anlamlı bir bütünlük içerisinde olması gerekliliğini çağırıştırır.

Alıntının devamında süreci detaylandıran Suttı, Anlatış’ın nasıl devam ettiğine de ışık tutar: “Dinlemek, duymak, çoktan duyduğu bir şeyi dinlemeye devam etmek. Sözcükleri havada kapıp uzaklara taşımak ve onları orada dinlemeyi sürdürmek. Eğer Anlatış mazların sahip olduğu beceriyse, dinlemek de yozun uzmanlaştığı beceriydi. Hemen hepsinin yana yakıla vurguladığı üzere, bunlardan ne biri ne de öteki diğeri olmaksızın bir işe yarayabilirdi” (s. 138). Anlatış görevini üstlenenlerin maz, dinleyicilerin ise yoz olarak adlandırıldığı anlatıda, toplumun ortak bir hafıza yaratma süreci imlenir. Bu bakımdan, Anlatış geçmişin, hikâyelerin, olayların ve metaforların anlatımını içerirken, ikinci aşama olan dinleme edimi, anlatılanların anlamlandırılması, yorumlanması ve içselleştirilmesini temsil eder. “Sözcükleri havada kapıp uzaklara taşımak” söylemi, kolektif belleğin yalnızca maddeten bir nesne veya bilgi yığını değil,

aksine devamlılığı olan ve etkileşimle güçlenen bir aktarım olduğuna işaret eder. Bu döngüsellik içinde, Le Guin'e göre, anlatıcı ve dinleyici eşit derecede öneme sahiptir ve bütünsellik içinde olması şarttır çünkü "dinlemek bir tepki değil bağlantıdır" aynı zamanda "bütünleştiricidir; birleştirir" (Le Guin, 2024, ss. 178-179).

Sutty, Anlatış'ın önemini ve toplumsal düzlemde rolünü kavramaya başladıktan sonra, "sözcüklerden kurulu bir dünya" (s. 141) benzetmesini yaparak metinselliğine gönderme yapar. Metinselliğin müşterek temsilini koruyan kolektif bellek ise zihinden zihne aktarılan hikâyelerin depolandığı yerdir. Yazısız kültürlerde metinlere eşlik eden ve hatıranın canlı kalmasına aynı zamanda devredilmesine katkı sağlayan ritüeller, danslar, resimler, oyunlar, gelenekler, giysiler ve takılar gibi kültür araçları, metinlere bütünlük kazandıran ve grubun kendini canlandırmasına olanak tanıyan verilerdir (Assmann, 2018, ss. 67-68). Tüm bu verilerin ahenk içinde kullanıldığı törenlerde Anlatış'ın temellendiği, bir yaşam şekli haline geldiği ve dinleyicileri tarafından çeşitli yapılandırma süreçleriyle içselleştirildiği belirtilir. Şirket yönetimi tarafından yasaklandığında aslında toplumu topyekûn ortadan kaldırma girişimi kadar tehlikeli olduğu ise anlatıda mazlardan biri olan Elyed tarafından aktarılır:

Sahip olduğumuzun hepsi bundan ibaret. Anlıyorsun değil mi? Dünyayı algılayış biçimimiz bu. Anlatışı yitirdik mi geriye hiçbir şey kalmadı demektir. Zaman nehrin suları gibi akıp gidiyor. Tek bir ana tutunup onu yaşamaya çalışırsak dengemizi kaybedip alabora olur ve savunmasız kalırız. (...) Bizim zihinlerimizin anlatmaya, anlatışa gereksinimi vardır. Tutunmak için. Geçmiş artık geride kaldı, gelecekte ise sınımsız yakalayabileceğin hiçbir şey yok. Gelecek henüz koca bir hiçlik. Orada nasıl yaşanabilir ki? İşte bundan dolayı, sahip olduğumuz tek şey geçmişte yaşanmışları ve şu an yaşanmakta olanları bize anlatan sözlerdir. Olmuşu ve olanı. (ss. 157-158)

Eserin ortalarında Sutty'nin mazlarla yaptığı söyleşi esnasında duyduğu bu cümleler, metinsel toplum örneğinde Anlatış'ın ne denli önemli olduğunu belirtir. Mazın uyarısı, Okzat-Ozkat'ta anlatının varoluşsal bir gereklilik olduğunun, aynı zamanda, bireysel deneyimlerin kolektif bir zemine taşınması için köprü görevi gördüğünün altını çizer. Halbwachs'ın "varoluşun somut gerçekliğine yaklaşmak" (2018, s. 7) için kavramsallaştırdığı toplumsal bellek çerçeveleri, Le Guin anlatısındaki mazların metinlere ve kolektif belleğe aktarılmalarına yönelik bakış açılarıyla paralellik gösterir.

Zihnin "anlatmaya, anlatışa gereksinimi" olduğu düşüncesi, bireyin kendi geçmişine ve kolektif belleğe tutunabilmesi için anlatılara ihtiyaç duyduğunu, bu gereksinimin tarihsel süreklilik ve kimlik oluşturma süreçlerini de kapsadığını imler. Le Guin'e göre, bireyin "iletişimin gerçekleştiği sosyal bağlam" (Jose, 1991, s. 180) içinde kendini tanımlaması, toplumsal aidiyet hissi geliştirmesi, yani "dünyayla ilişki kurması" (Rochelle, 2001, s. 22) metinsel toplumlarda hikâyeler üzerinden şekillendiğinden, Sutty ile konuşan maz özellikle bu noktaların üzerinde durur. Buna göre, topluma ait hatıraların kolektif hafızada muhafaza edilmesi, şimdiki anlamlandırmak için geçmişe ihtiyaç duyulması ve geleceğin belirsizliğinden korunmak için birey ve toplumu bir arada tutan anlatılara sığınılması kısacası "geçmiş evcilleştirerek ihtiyaçları yönünde bir şekil verme" (Bilgin, 2013, s. 16) eylemi, alıntıdaki zaman mefhumuna ışık tutar. "Sahip olduğumuz tek şey geçmişte yaşanmışları ve şu an yaşanmakta olanları bize anlatan sözlerdir" ifadesi ise yine zaman konusuna değinirken, bu sayede, yani geçmiş ile şimdi arasında

metinler vasıtasıyla bağ kurulmasıyla, grubun sürdürülebilirliği, toplumsal varlığının somut gerçekliği aktarılmış olur.

Le Guin Jonathan White ile 1994 tarihli röportajında kültür ve hikâye anlatımıyla ilgili sorulara verdiği yanıtlardan birinde, “hikâyecilik kim olduğumuzu ve ne istediğimizi bilmenin bir aracıdır” (Freedman, 2016, s. 132) der. Yazara göre, bireyin kendi deneyimlerine de gönderme yapan hikâyeler, topluluğun bir üyesi olarak kendini önemli ve gruba ait hissetmesine olanak tanır. Le Guin’in yanıtında daha önce belirtilen anlatmak ve dinlemek süreçlerinin varlığı dikkat çeker. Hikâye anlatan ve anlatılanı dinleyen esasen aynı tarafta yer alan paydaşlardır ve bu ortaklık metinsel söylemlere dayalı kolektif belleği oluşturan etmenlerdendir. Anlatışa eşlik eden mekân, zaman, katılım, ritüel, somut ve tinsel öğeler ise bütünlüğe ulaşmayı sağlayan ikincil paydaşlar olarak kabul edilebilir. Yine 1994 yılında verdiği bir başka röportajda Le Guin, “hikâye anlatıcıları neler olup bittiğini toplum için ‘anlamlandırırılar’ ve böylece etik yorum yapıp muhakemede bulunurlar” (Freedman, 2016, s. 147) yorumunu yapar. Elbette yazar genel olarak öykü yazarlığından ve hatta genel olarak yazarlıktan bahsetmektedir. Ancak, hikâye anlatıcılığı geleneği üzerine temellenen eserinde bu düşüncesinin tohumlarını görmek mümkündür. Le Guin anlatışı, anlamlandırma ve etik olarak iki boyutta ele alır: İlk aşama olan anlamlandırma, bahsi geçen olaylara anlam yükleyerek bireylerin veya genel olarak topluluğun kavrayış süreçlerine ulaşmasına imkân tanır. Anlatıcı bunu yaparken etik bir çerçeve oluşturmaktan geri durmaz ve bireylerin olaylar hakkında ahlaki değerlendirmeler yapmalarına rehberlik eder. Bu bakımdan hikâye anlatıcılığı toplumun temel paradigmasını şekillendiren, eleştiren, ahlaki sınırlarını çizen bir süreç haline gelir.

Halbwachs kolektif bellek için, “geçmişten sadece onu besleyen grubun bilincinde hâlâ canlı olanı ya da canlı kalabilecek olanı sakladığı için, hiçbir şekilde yapay olmayan bir devamlılığa sahip, devamlı bir düşünce akımıdır” (2018, s. 98) şeklinde söz eder. Bu bakımdan, mazların da işaret ettiği gibi, geçmiş ile şimdi arasında kurulan organik bağ, belleğin kendiliğinden ve doğal bir biçimde devamlılığına işaret eder. Grup üyelerinin katılımıyla aktarılan geçmiş olaylar, sürekli olarak yeniden değerlendirilir, anlamlandırılır ve grubun kolektif bilinci içinde yaşatılır. Yapay bir örüntüsü olmayan kolektif bellek, gruba özgü anlam, etkileşim ve bağ kurma sebeplerine bağlı olarak süreklilik gösterir. Bu bağlamda, Sutti araştırmalarına devam ederken sürekliliği sağlamak üzere yasaklanan ritüellerin ve Anlatış’ın bir başka biçimde korunduğuna kanaat getirir. Yazılı olmayan kültürlerde metinsel söylemlerin devamlılığının grubun etkileşimine dayalı olduğu muhakkaktır. Etkileşimin ve etkin katılımın olmadığı durumlarda kolektif hafızanın giderek zayıflayacağı ve önemli ayrıntıların bile unutulacağı bilindiğinden yazmaya gerek duyulur. Halbwachs bu gereksinimi şöyle özetler: “Bir hatıra var olmaya devam ettikçe onu yazılı olarak sabitlemeye, hatta herhangi bir biçimde sabitlemeye gerek duyulmaz. Keza; bir dönemin, bir toplumun ve hatta bir insanın tarihini yazma ihtiyacı ancak, etrafımızda onlara dair birkaç hatırayı saklamış olan çok sayıda tanık bulabilmemize izin verecek ölçüde uzak geçmişte kaldıklarında doğar” (2018, s. 97). Halbwachs’ın görüşlerine paralel olarak, Anlatış’ın ilk zamanlarda sözlü olarak ortaya çıktığı ve aktarıldığı ancak yasaklamalar neticesinde unutulmasından endişe edildiği için yazıya geçirildiği ve kimsenin ulaşamayacağı yerlerde bu dokümanların saklandığı anlatılır. Elyed hissettikleri zorunluluğu Sutti’ye anlatırken, “Biz dünyanın dışında değiliz, yoz. Anlıyor musun? Dünyanın kendisiyiz biz. Onun diliyiz. O da biz de bu sayede yaşıyoruz. Düşün bir kere, eğer o sözleri söylemezsek, şu dünyada geriye ne kalır ki?” (s. 158) sorusu ile Söz’ün, dolayısıyla Anlatış’ın, önemine değinir. Elyed’e göre, dil sadece bir iletişim aracı olmaktan öte varoluşsal

sürecin de ayrılmaz parçalarından biridir; konuşan özne, anlam yaratma ve varoluşu sürdürme bakımından insanla dünya arasındaki organik bağın kurucusudur. *Zihinde Bir Dalga* (2024) eserinde Le Guin dili, “konuşan ve dinleyenin içinde kök saldığı bir dildir, toplumun, kültürün, bir işlevidir” (s. 168) şeklinde tanımlayarak kurulan organik bağa değinir. Bu bağlamda, konuşarak yaşamını sürdüren tüm canlılar gibi, Okzat-Ozkatlıların da yaşama devam edebilmek için bildikleri dilin, bu dilde anlattıkları hikâyelerin, hikâyelere eşlik eden tüm araçların ve söylemlerin kolektif bellekte devamlılığı için yazıya dökülmesi gerekliliği ortaya çıkar.

Kolektif Direnişin Anlatıdaki Temsili

Kitapları ve yazıya aktarılan Anlatış’ı Dağ dedikleri yerde saklayan, oraya yapılan zorlu yolculuğu da hac seyahati olarak adlandıran mazlar, “biz sadece doğru olanı, doğru gideni -ki öyle gitmesi gerekir- anlatırız. Yanlış gideni değil” (s. 197) diyerek değişen düzen ve iktidar politikalarının yanlış kararlarına gönderme yaparken aynı zamanda haklı çabalarına ve yaptıklarının doğruluğuna dikkat çekmek ister. Mazların ispat çabası, anlatının farklı yerlerinde yinelenen Şirket yönetimiyle hain damgası yemiş olmaları -özellikle kültürel hain- ve belleklerden tamamen silininceye dek böyle anılmış olmalarına yönelik bir tür savunma mekanizması olarak değerlendirilebilir. Rejimin ulaşamadığı yerlerdeki direniş ise, savunmanın somut örneğidir. Assmann, “baskı koşullarında hatırlama bir direniş biçimi olabilir” (2018, s. 81) der ve bu sav, tüm yasaklamalara rağmen Anlatış’ı devam ettirmek için halkın göstermiş olduğu çabaya ve direnişlerine açıklık getirir.

Sutty’nin Okzat-Ozkat’a ilk geldiğinde yaptığı ilk gözlemlerde, duvarlarda anlaşılması güç işaretler, semboller ve yazılar görmesi; kaldığı otelin sahibi ve gezdiği dükkanlardaki insanlar arasında bir çeşit şifreli iletişim olduğuna kanaat getirmesi, araştırmalarını derinleştirmesinin arkasındaki temel itkidir. Halkın hatırlama direnişinin göstergelerinden olan tutumlar, “öze ilişkin deyişler ve hatırlama figürleri çağrı karakteri taşırlar, normatif ve formatif güce sahiptirler” (Assmann, 2018, s. 179) algısından kök alır. Unutmayı engelleyen aynı zamanda eyleme geçmek için birlik olma motivasyonu veren hatırlama figürleri, kolektif belleğin de direnişine işaret eder ve belleğin içeriğini oluşturan çeşitli etmenlerin semboller ve figürler aracılığıyla diri tutulması amaçlanır. Halbwachs bu durumu, “parçası olduğumuz toplumsal ortamlardan gelen ve belleğimiz üzerinde etki eden tüm kavram ve imgelerin, bireysel bir hatırayı, onu sezmediğimiz bir durumda bile, âdeta bir siper gibi kaplamadığına dair hiçbir kanıt bulunmuyor” (2018, s. 43) şeklinde özelleştirir. Bireysel belleğin kolektif bellekten tamamen ayrı düşünülemediği, kültürel imgeler ve kavramlar vasıtasıyla biçimlendiği, bu etkileri doğrudan fark etmek mümkün olmasa da hatıraların oluşumunda belirleyici olduğu Halbwachs’ın öne sürdüğü iddialardır. Buradan hareketle, Sutty’nin gözlemediği semboller, deyişler, işaretler, kısaca “hatırlama figürleri” öncelikle bireysel bellekleri aktive ediyor gibi görünse de bireysel belleği kapsayan kolektif bellek örüntülerine gönderme yapar.

Şirket yönetiminin baskılarıyla tüm yaşam biçimleri değişen ve buna uymak zorunda bırakılan halk, “uyum sağlamak unutmak anlamına gelmektedir” (Assmann, 2018, s. 235) düşüncesini taşıdığından, görünürde yeni reformlara, yasalara uyuyor gibi görünür; ancak Anlatış’tan hiçbir zaman vazgeçmez. İçinde bulunulan durum ve şartlar, özellikle mazlar açısından, desteklemekten uzak zorlayıcı bir hâl alırken, Okzat-Ozkatlılar kült pratiklerini bir an evvel yazıya aktarabilmek için aksiyon alırlar. Bunun temel nedeni, Le Guin’in tüm kurgusunda hissedilen, hiyerarşiden uzak dengeye ve fikir birliğine dayalı yönetim anlayışını benimsemeleri

ve desteklemeleridir. Şirket yönetiminin otoriter, hiyerarşik ve ötekileştirici yönetim politikalarına karşın Okzat-Ozkatlıların gelenekleri ve dengeleyici tutumları önemseyen idare anlayışları Le Guin tarafından önceliklendirilir ve devamlılığının sağlanması kolektif bellek ve metinsel söylemler aracılığıyla anlatıya aktarılır. Anlatıda eski yönetim mekanizmasının gizlice devam ettiği mağaradaki yaşam Suttu'nin bakış açısından anlatılır: “Mağaralardaki yaşam neredeyse tamamen gelenekler ve fikir birliği üzerine kuruluydu. Buradakilerin hiyerarşik düzenlemelerin her türlüünden bilinçli olarak nasıl kaçındığı Suttu'nin baştan beri dikkatini çekmişti. Mağara ahalişi kendi arasında kıdem sıralaması yapmama konusunda şaşmaz bir titizlik gösteriyordu” (s. 270).

“Kontrolcü akıl” (Call, 2017, s. 19) olarak nitelendirilen hiyerarşik yapılanmalara karşı geliştirilen geleneğe dayalı yönetim sistemlerini örneklendiren bu anlayış, Le Guin'in tarafını gösterir ve anlatıda ideal olanı yansıtır. Le Guin tarafından “düşünme biçimi” ve “imgelemedeki deneyler” (2018, s. 28) şeklinde tanımlanan alışılmışın dışında kalan kurgusal öğeler, genellikle farklı toplum yapılarına, çağdaş toplumların benimsediği yönetim anlayışlarından ziyade olması arzu edilene yönelik kurgusal icatlara işaret eder. Bu bağlamda, Okzat-Ozkatlıların dengeye, birliğe, geleneğe ve anlamaya dayalı bakış açıları Le Guin'in “dengenin ve bütünleşmenin yollarını aramak” (2018, s. 39) amacını karşıladığından yazar tarafından önceliklendirilir. Kolektif yapılanmayı, gelenekleri reddeden hatta tehlikeli bulan ve bu sebeple tamamıyla yok etmeye çalışan bir zihniyete alternatif olarak kurgulanan kültürel kodlara, kolektif belleğe, dengeye ve bütünlüğe dayalı sistem, yazarın distopik direniş anlayışını yansıtır.

Anlatıyı “faniliğin bir manevrası,” “yaşama şekli,” “dilinin esas işlevi” ve “toplum içinde işlev gösteren normal bir zihnin temel faaliyeti” (2018, s. 71) olarak betimleyen Le Guin, eser boyunca bu düşüncesini aktarma gayretiyle hikâyelerin gücünü, Anlatış'taki doğruluğu, birlik ve bütünlük oluşturma motivasyonunu ve Anlatış'ı devam ettirme çabasında olan halkın metinsel topluma dönüşümünü ele alır; bunu yaparken baskılara, yasaklara, ağır cezalara, hiyerarşiyi önceliklendiren otoriter yönetim sistemlerine karşıt bir anlatı sunar.

Sonuç

Disiplinlerarası niteliği olan kolektif bellek, özellikle sosyoloji, psikoloji ve edebiyatta geniş bir inceleme alanına sahip olduğundan neredeyse çalışma alanı kadar farklı tanımları ve türleri bulunur. Bu çalışmada, Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek olgusu teorik temel olarak belirlenirken, kavramın metinsel ve toplumsal bağlantısı kurulmuş ve *Anlatış* romanının temel sorunsalı bu çerçevede irdelenmiştir. Bilim distopyası niteliğindeki eser, dil, kültür ve öykü anlatıcılığını öncülleyen kurgusal Aka gezegenindeki Okzat-Ozkat toplumunu anlatır.

Çalışmada, Roger Chartier'in metinsel toplum kavramı, anlatıda baskıcı rejimin yasaklama ve cezalandırma politikalarından sonra sürekliliği sağlama ve unutmayı engellemek için tüm kültürel kaynaklarını yazılı hale getiren ve bu kaynaklardan beslenerek yaşamını devam ettiren Okzat-Ozkatlıları tanımlamak için kullanılır. Topluluğun nasıl metinsel topluma dönüştüğü ve bunun kolektif bellekle bağlantısı eserden alıntılarla açıklanır. Bireysel bilişsel süreçlerden farklı olan kolektif bellek, topluluğun beslendiği temel kaynakları referans olarak kolektif örüntüler oluşturduğundan, anlatıdaki topluluğun baskılardan önce hikâyeye anlatıcılığına dayanan yaşam biçimi toplumun her bir üyesi tarafından anlamlandırılır ve içselleştirilir.

Le Guin, kurguladığı distopyada kolektif bellek ve metinsel toplum örneklemine bir direniş olarak sembolize eder. Yazara göre, geçmişten kök almayan ve geleneklerden beslenmeyen ilerleme makul değildir ve sürekliliği yoktur. Devamlılığı sağlayan ise, geçmişle bağlantı kurarak şimdiki anlamlandırma çabasına eşlik eden tüm kültürel kaynaklardır. Toplumsal ve sosyolojik bir perspektif sunan *Anlatış*, böylece, geçmişle etkileşim biçimlerine, grubun ait olduğu kültür kaynaklarıyla özdeşleşmesine, kimlik bilincine, etik pratiklere ve müdahalelere rağmen süren devamlılığa işaret eder. Sonuç olarak, *Anlatış*, topluluğun tarihsel sürekliliğini koruma çabasını vurgulayarak, kültürel mirasın ve kimlik oluşumunun dinamik ve dirençli yapısını anlatır.

Extended Abstract

This article examines Ursula K. Le Guin's *The Telling* through the dual frameworks of collective memory and textual society paradigms, offering a critical analysis of the novel's narrative structure, thematic focus, and socio-cultural critique. The main concern of the study is to indicate the ways in which Le Guin intertwines cultural memory and textual practices to comment on the relationship between memory, storytelling, and power. The novel's depiction of a society where knowledge, tradition, and identity are mediated through both oral and written texts allows for an investigation into the politics of memory and the materiality of texts within the context of speculative fiction. By focusing on these paradigms, the study seeks to contribute to broader discussions on narrative memory, cultural transmission, and the ideological struggles embedded in textual cultures.

Methodologically, the research is grounded in a qualitative textual analysis, informed by narrative theory, memory studies, and sociological approaches to textuality. The article draws on Maurice Halbwachs' theory of collective memory and Jan Assmann's concept of cultural memory, combining these with Roger Chartier's conception of textual societies. Chartier's emphasis on the material forms of texts and the social conditions of their circulation and reception offers a productive perspective through which to analyze the novel's portrayal of textual transmission under conditions of political suppression. This theoretical framework allows the study to assess not only the narrative techniques Le Guin employs but also the broader cultural politics embedded in her representation of memory and text.

The discussion section focuses on the speculative world-building in *The Telling*, particularly the planet Aka, where a technocratic-capitalist regime aggressively suppresses traditional knowledge systems. In this context, written and oral storytelling becomes both a site of ideological control and a resource for cultural resistance. By tracing Sutti's journey as an observer, the novel foregrounds textual erasure as a colonial and capitalist strategy, while simultaneously revealing storytelling's capacity to sustain cultural identity and counter-memory. Le Guin presents narrative as more than a repository of the past; it becomes a performative act that reconstructs cultural meaning in the present, even as it resists epistemic violence.

The analysis also addresses the material and performative aspects of textuality in *The Telling*, particularly the rituals of reading, writing, and storytelling that emerge as acts of defiance in the face of cultural suppression. By attending to the physicality of texts, from manuscripts to inscriptions, the novel underscores the significance of textual embodiment in cultural memory work. This attention to the materiality of textual culture resonates with Chartier's argument that texts are never neutral vehicles of meaning, but rather objects whose production, circulation, and

interpretation are embedded within power structures. In Le Guin's fictional society, texts become sites of cultural contestation, where memory, identity, and resistance intersect.

The study concludes that Le Guin's *The Telling* offers a distinctive reflection on the complex entanglement between memory and textuality, demonstrating that speculative fiction serves as an ideal literary space to interrogate these connections. By portraying memory not as passive recollection but as a dynamic narrative practice, and by depicting textual societies as both vulnerable to erasure and capable of resilience, Le Guin creates a powerful meta-commentary on the politics of storytelling in both fictional and real-world contexts. Ultimately, the article argues that *The Telling* not only engages with narrative ethics and cultural survival, but also challenges readers to critically reflect on contemporary memory politics, particularly in the context of global knowledge regimes and cultural homogenization. This underscores Le Guin's continued relevance to interdisciplinary conversations in literary studies, memory studies, and textual sociology.

Kaynakça

- Assmann, J. (2018). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik* (A. Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baccolini, R. & Moylan, T. (2003). *Dark horizons: Science fiction and the dystopian imagination*. Routledge.
- Bauman, Z. (2019). *Kimlik*. (M. Hazır, Çev.). Heretik Yayınları.
- Bernardo, S. M. & Murphy, G. J. (2006). *Ursula K. Le Guin: A critical companion*. Greenwood Press.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve kolektif bellek*. Bağlam Yayıncılık.
- Boyer, P. & Wertsch, J. V. (2015). *Zihinde ve kültürde bellek*. (Y. Aşçı Dalar, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Harvard University Press.
- Call, L. (2017). *Ursula K. Le Guin'in postmodern anarşizmi* (D. Kurt, Çev.). SUB Yayınları.
- Chartier, R. (1995). *Forms and meanings: Texts, performances, and audiences from codex to computer*. University of Pennsylvania Press.
- Chartier, R. (1997). *On the edge of the cliff: History, language, and practices*. Johns Hopkins University Press.
- Doyuran, L. (2018). *Kolektif belleğin inşası*. Cinius Yayınları.
- Freedman, C. (2016). *Ursula K. Le Guin'le konuşmalar* (B. Erdoğan, Çev.). Agora Kitaplığı.
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif bellek* (Z. Karagöz, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Hanson, C. F. (2020). *Memory and utopian agency in utopian/ dystopian literature: Memory of the future*. Routledge.
- Jose, J. (1991). Reflections on the politics of Le Guin's narrative shifts. *Science Fiction Studies*, 18/2, ss. 180-197. <https://www.jstor.org/stable/4240058>

- Klein, K. L. (2000). On the emergence of memory in historical discourse. *Representations*, 69, ss. 127-150. <https://doi.org/10.2307/2902903>
- Lambert, A. J., Scherer, L. N., Rogers, C. & Jacoby, L. (2015). Kolektif bellek topluluk ruhunu nasıl yaratır? P. Boyer ve J. V. Wertsch (Edt.), *Zihinde ve kültürde bellek* (ss. 247-275). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2018). *Dünyanın kıyısında dans* (S. Ersavcı, Çev.). İthaki Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2022). *Yazma üzerine sohbetler* (Ö. D. Gürkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2023). *Anlatış* (K. B. Özbek, Çev.). İthaki Yayınları.
- Le Guin, U. K. (2024). *Zihinde bir dalga* (T. Birkan vd., Çev.). Metis Yayınları.
- Le Bon, G. (2018). *Kitleler psikolojisi* (E. Ataçay, Çev.). BilgeSu Yayıncılık.
- Novick, P. (1999). *The Holocaust in American life*. Houghton Mifflin Company.
- Rochelle, W. G. (2001). *Communities of the heart: The rhetoric of myth in the fiction of Ursula K. Le Guin*. Liverpool University Press.
- Thrall, J. H. (2010). Learning to listen, listening to learn: The Taoist way in Ursula K. Le Guin's *The Telling*. K. Hellekson vd. (Edt.), *Practicing science fiction* (ss. 197-212). McFarland Company.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0